

Pandemins effekter på den politiska makten – staten gör come back?

Under den akuta fasen av coronapandemin har vi sett världen över hur makten har centraliserats. Det har skett genom en betoning av regeringars makt och på statens ansvar. Makthavarna har använt sig av krigsmetaforer för att ingjuta enighet och kräva lojalitet när de vidtar skyddsåtgärder och inför undantagstillstånd. Åtgärderna och undantagstillstånden har sällan varit regionalt diversifierade eller tagit hänsyn till läget för olika grupper i samhället, socialt utsatta invandringsområden, äldre som lider av demens eller minoriteter som är beroende av vårdinsatser över regiongränserna.

Staten och statens hela territorium och gränser har blivit måttet på hur bra eller dåligt vi hanterar pandemin. Några stater kan slå sig för bröstet, medan andra kan stå i 'skamvrån' för att de inte skyddar sina medborgare och 'hotar oss andra'. Krigsmetaforer för med sig polariseringar och försök att identifiera fienden, eftersom viruset knappast kan anses vara en fiende. Viruset är inte ens levande i egentlig mening och det saknar egen tankeförmåga och vilja.

Lojalitet är något annat än solidaritet men de sammanblandas ofta. Den underförstådda lojalitetsförväntan, inte sällan med nationalistiska undertoner, har också gjort att regioner och autonomier runt om i Europa har ställt sig bakom de centrala regeringarnas åtgärder och påbud. Vi har sett det i Storbritannien, i Italien och i Spanien. Det är helt i linje med vetenskapliga rön om att vi sluter leden när vi upplever hot. Enligt opinionsmätningar har de flesta sittande regeringar också gått stärkta ut ur den första akuta fasen av pandemin.

Loojalitetsförväntningar och krigsretoriken är särskilt problematisk för minoritetsgrupper. Ingen vill väl framstå som illojal, riskera att stämplas som syndabock och utsättas för majoritetens vrede. Världshälsoorganisationen har till och med gått ut med riktlinjer om att vi alla bör avstå ifrån att stämpla särskilda grupper som smittspridare och som skyldiga för de faror som drabbat våra samhällen.

Centraliseringen av makten har inte skett endast på statens nivå. Vi ser samma centralisering även här på Åland. Samrådsdelegationen mellan Åland och Finland tycks inte ha fungerat, åtminstone inte utåt. Den 2 mars rapporterade Ålandstidningen om ett coronamöte, därefter ingenting.

Landskapsregeringen är den som har hanterat pandemin genom ministrarna, landskapsläkaren och ÅHS ledning. I början av mars uttalar sig lantrådet Veronica Thörnroos enligt följande 'coronasituationen är delad behörighet mellan Åland och riket, där riket ansvarar för smittskydd och Åland för sjukvård'.

Begränsningar av medborgarnas rättigheter ska enligt grundlagen förankras parlamentariskt. Det torde betyda att på de områden där Åland har lagstiftningsbehörighet bör Ålands lagting

Ålands fredsinstitut
The Åland Islands Peace Institute

få en chans till insyn och att yttra sig. Trots detta tycks lagtinget inte alls ha haft någon roll i hanteringen av pandemin, varken i plenum eller i Självstyrelsepolitiska nämnden. Finlands riksdag och regeringen har inte heller gjort ens en liten hänvisning till gällande åländsk lagstiftning inom till exempel sjukvårds- och utbildningsområdet. Lojalitetskraven smittar med andra ord av sig på alla nivåer.

Nu när den akuta fasen börjar vara över, ser vi hur olika regioner i Europa börjar ta mera plats och ifrågasätter bristen på diversifiering i pandemihanteringen. Medborgarna börjar också ifrågasätta nödvändigheten och lagligheten i några av de åtgärder som har införts. Vi är inte ensamma om dessa insikter som nu diskuteras internationellt. Om vi hanterar saken klokt kan demokratiutvecklingen på Åland, i Finland och i Europa ta ny fart i kölvattnet av de lärdomar vi smärtsamt har samlat under pandemin.

Sia Spiliopoulou Åkermark, docent i folkrätt och direktör på Ålands fredsinstitut
28.5.2020

